

Áz

*Galus Sárosi
Pöldtör*

Erdélyi Irodalmi Társaság

Évkönyve.

VIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIVATALOS KIADÁS

A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

SZERKESZTI

FERENCZI ZOLTÁN

TITKÁR.

KOLOZSVÁRT,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

Áz

Erdélyi Irodalmi Társaság

Évkönyve.

VIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIVATALOS KIADÁS

A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

SZERKESZTI

FERENCZI ZOLTÁN

TITKÁR.

KOLOZSVÁRT,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

105866 .

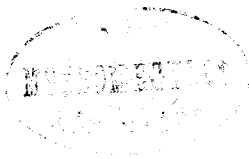
AZ ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

1896. május 17-én tartott millenáris diszülésének

TÁRGYSOROZATA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Elnöki megnyitó: *Dr. Gróf Kuun Gézától.*
2. Ünnepi beszéd: *Dr. Ferenczi Zoltántól.*
3. Ünnepi óda: *E. Kovács Gyulától.*

I.

Elnöki megnyitó.

— Tartotta gróf *Kuun Géza* az Erdélyi Irodalmi Társaság milleniumi díszgyűlésén 1896. máj. 17. —

Tisztelt közgyűlés!

A bölcsész előtt egy évezred nem nagy mértéke az időnek, lelke a végtelenség felé törekedik s az évezredeket összegezve sem tud oda eljutni, a hol épen az időnek ellentétje kezdődik: a végtelen.

A hívó lélekre sincsen nagy hatással az időnek ily hosszú mértéke, hiszen nemcsak a legfőbb lény halhatatlan, de minden lélek az, mindnyájan azok vagyunk. A mi eljövend, bizonyosan eljön, de mikor, ki tudhatja? és ha a föld el is múlik, mindenek megújúlnak, új föld lesz és új ég, mert a szellem örök, a lélek halhatatlan. Más a történész szempontja, legyen az akár a politikai történet, akár a vallás-, közművelődés- vagy irodalom történetének kutatója; ez már leszámol az évszázadokkal, az üres esztendőket mellőzi, a tartalmasokat feljegyzi, keresi az évszázak eszméit s látja az évszázak eszméinek folytatólagos sorrendjében az emberi nemnek egyik magaslatról a másikra emelkedő útját az eszmények derült hona felé. Szép és lélekemelő látvány szemlélni ezen a magasba törekedő útnak emelkedéseit, a szellem küzdelmeit a durva anyaggal, mely neki lépten-nyomon ellentáll, de végre is engedni kénytelen; keresni, honnan veszi a szellem magas ihletését s az ihletett szellem az elérendő tökélyek mintáit s példáit, honnan veszi az erőt alkotásaihoz. Mind ezt keresni kell, mert a hagyomány ezekről nem szól; az egykorú krónikák valamely nép külső történetére, ennek legtöbb s legtöbbször legmegrendítőbb eseményeire szorítkoznak, mert az évkönyvíró az eseményeket elszigetelt valóságokban szemléli s nem az fontos előtte, melynek hatása kiterjed a távol jövőre, hanem a mely saját magára s kortársaira hatott, közönségesen örvendeztet vagy

szomorít, megnyugtat vagy rémit! Ezért van, hogy a terméketlen esztendők, éh-halál, valamely ragadós betegség gyors terjedése az évkönyvek lapjaira bejegyezzék, de a fejlődő közművelődésnek feleszámú vívmányai, a közhasznú felfedezések legtöbbje azokon vagy egyáltalában elő se is fordulnak, vagy a lehető legrövidebben és ép annak elhallgatásával, a mit leginkább szeretnénk tudni, említettnek meg. Hol kezdődik az irodalom története, jelesen saját nemzetünk irodalma? Az első írott szöveg, mit a jó szerencse megőrzött számmunkra, még kezdet számba nem vehető, mert hiszen ennél régiebket semmisíthetett meg a bal-szerencse s rejthetett el előlünk a kétes szerencse, melyek talán valamikor napfényre jönnek. Mily más mértéket illesztünk irodalmunknak ezen legrégebbi terményeire, mint a későbbi irodaloméra! Ezeknél bármi legyen a szöveg, az függetlenül tartalmától érdekes és becses, s minden nyelvtani alak, eredetis kölesönvett szó, eszmemenet s kifejezés magyarázatot igénylő s magyarázatra érdemes. A beszterczei, a schlägli szójegyzéket s a Murmelius-féle latin-magyar szójegyzéket 1533-ból, melyet csak imént tett közzé okmányaink s nyelvünk egyik nagyratörő, jeles kutatója, Szamota István, kit a hazai Klió s híveinek mély fájdalmára a halál a szép pálya elején ragadott ki az élők közül, mondom e szójegyzékek mindegyikét örömmel üdvözölték nyelvünk s irodalomtörténetünk barátjai s szakértőink ezen a téren igyekeztek az ezekben foglalt anyagot értelmezni s felhasználni. A königsbergi töredék pótlékait szintén nemcsak lelkes örömmel fogadták azok, kiket nyelvünk régiségei, története érdekelnek, hanem a szakértőik legott hozzá fogtak a felfedezett kincs kritikai méltatásához, illetőleg értékesítéséhez. Ezen tanulmányok s olvasmányok a műérzékbenünk ki nem elégítik ugyan, műélvezetet nem nyújtanak, tartalmuk iránt viseltető érdeklődésünket nem fokozzák, de azért felettébb hasznosok annak, ki nyelvünk s irodalmunk történeteit vizsgálja s annak egész folyamatát ismerni óhajtja. Az ujonnan megjelent «A magyar irodalom története» cz. mű bírálója megjegyzi, hogy «irodalomtörténetünk régebbi korszakaiból valóban nagy és fényes alakokat nem igen tudunk felmutatni, legfőlebb talán egy párt.»¹

És mégis ezen nem fényes alakok is mennyire vonzanak, mily

¹ Irodalomt. Közlemények VI. évf. első füzet, a 120-ik lapon.

igazán érezzük munkáik olvasása közt, hogy a mieink, hogy munkáikkal nem csak a nyelvnek tettek hasznos szolgálatot, hanem, hogy szellemi életünknek is valóban tényezői voltak s egyik fényes érdemük az volt, hogy a nemzeti szellem bennük s általuk nyilvánult, megnyilatkozott, ha nem sokaknak is, — hatott, ha kevesekre is és e hatás folyton való munkásságának bizonyos jele s biztosítéka. Ezek műveiben is megcsillámlik az eszme, úttörői, bajnokai irodalmunknak! Törekedéseik magokra nézt oly igen sokszor voltak hálátlanok, de hála nekik, hogy alkotni mertek, nem csüggedtek, lelkesedtek az emberi nem eszményeiért s a nyelvnek és hazának szerelmét híven ápolták. Mi volna régi irodalmunk nálok nélkül? kietlen pusztá, sivar homokja a feledésnek. Hogy állana középkori művelődésünk ügye munkájok nélkül? elárvultán, csupán idegenektől támogatva, a magyar szellem közreműködése nélkül. Hol kezdődnék irodalmunk újabb kora, ha ők nincsenek? a merész kezdeményezők, a hazafi írók, a nemzeti szellem ébresztői, az újabb európai irodalmak magyar szellemű közvetítői. Egyik nép irodalmát a másikéhoz hasonlítva, nem azt fogjuk kérdezni, hogy melyik a régibb, hanem, hogy melyik az eredetibb, a tartalmasabb, a kifejtettebb, a hatásosabb? Az idő kérdése, ha reá pontos választ is lehetne adni s valamely khronológiailag keltezhető műre lehetne hivatkozni, mint kiindulási pontjára valamely irodalomnak, akkor is a fennebb említett tekinteteknek alárendelendő, mert hiszen valamely évszám becse az általa jelelt eseményétől vagy a benne foglaltaktól, tehát az egyes évek és évtizek tartalmától függ. Az emberi életnek is nem az évek száma biztosítja értékét, hanem az életnek tartalma, az elvégzett munkák, sőt még a nemes törekedések is, ha netalán tán sikerteleneknek is maradnak. Az örök életű gondolat egy perc alatt támad s néha évtizek telnek el terméketlenül, hasonlóan a hét terméketlen esztendőhez. De ha irodalmunk régiségét vizsgáljuk, akkor is az méltán sorakozhatik Nyugat-Európa irodalmaiboz. Nálunk is a reformatió előtt latinul irtak többet s voltak nekünk is kiváló latin íróink, olyanok is, kiket a külföld ismert s nagyra tartott, mint *Janus Pannonius*, korának egyik kitünő költője, kiről rotterdami *Erasmus* így irt Turzó Jánoshoz: *Novum non est, apud Hungaros esse praeclara ingenia, quando Janus ille Pannonius tantum laudis meruit in carmine, ut Italia ultro illi herbam porrigat.*

«Nem új dolog az, hogy a magyaroknál kiváló eszű férfiak vannak, példa reá azon Janus Pannonius, aki versei miatt oly nagy dicséretet nyert, hogy (maga) Italia is hódolt a költő muzsájának.»

A reformáció korával a nemzeti nyelv lépett jogaiba nálunk is, ép úgy, mint a németeknél. A nemzeti költészet nem egy terményét a hegedősök és lantosok tartották fenn hosszú időn át, a magyar- és hún eposz részleteit pedig a regösök énekeiből ellesve, nemzeti krónikánk írói örökítették meg. E költészet részben átövedzi azt az egyezer évet, melyet csak imént láttunk letűnni; változott tartalmában s alakjában és hogy is ne változott volna annyi évszázadon keresztül. A későbbi dicsőség fénysugarait az előbbenivel egyesítette, a keresztyénség a hősokeket részben lovagokká igyekezett átídomítani, sötét árnyai a későbbi korszakoknak összevegyültek a hajdankor árnyaival. A szellem azonban mind azokban, a miket valósággal nemzeti irodalmunk termékeinek nevezhetünk, lényileg egyazon. Az erdélyi magyar irodalom e szellemet hathatósan ápolta, hála neki érette! Az új millennium reggelén hangozzék dicsbeszédünk s lantosaink dicséneke azoknak, kik e szellemet mindennél inkább féltve ápolták. Üdv nekik, irodalmunk nemes harcosainak, kiknek nagy része van abban, hogy a régi hazában ez új reggelre magyaroknak ébredhettünk s azoknak kívánunk maradni mindenha. Ha kérdezzük, hogy viharban és vészben mi védelmünk van, mi hajónk horgonya? mi árbocza e hajónak? mi vezérsillaga? mindez egy egészben fajunk nemzeti szelleme, mely védelmünk, ha bízunk benne, mind előbbre ragad s víz ellenállhatatlanul a magasba, s haladásunknak biztos irányt jelöl. Kövessük hát és soha el ne hagyjuk!

Ünnepi beszéd.

— Tartotta *Ferenczi Zoltán* r. t. ugyanakkor s ugyanazon díszgyűlésen. —

Tisztelt Közönség!

E nagy pillanatban mélyen érzem, hogy nem, nem az én gyöngé szómra volna szükség. Oly hang kellene, oly fönséges szózat, mely győző nemzetünket ez ünnepen megilleti és örömnünknek, lelkesedésünknek, nemzetünk dicsőségének oly kifejezést tudjon adni, mely méltó nevéhez.

Nem kell-e nekem százszoros sóhajjal mondanom, ha Arany egy jóval jelentéktelenebb eseménynél így töprengett:

Hol a lant, melynek húrja váltson,
S ne a nagy tetteknél alább?

És azt tette hozzá:

Ha volna költő — volna Ő még,
Kit vágyunk holtan is keres!

Igen, ő volna méltó, valódi, az egyetlen: Petőfi. A vágyó szív ilyenkor forró reménykedéssel óhajt hallani valami soha még nem hallottat, valami olyat, mely érzelmeit kielégíti, sőt emeli, mint egy szent hevülés. A vágyó szív sóvárgva kívánja azt az erős, nagy szózatot, mely nagyobb, mint ő; mely megdöbbenet s ünnepi borszongással töltse el, mint a szent ligeteből hangzó szózat. Egy Petőfit keres és nem lelve — elégedetlen.

Valóban elfogja szívemet az eposzírók általános bekezdése, kik tárgyuk leírásához égi segítséget óhajtva, a múzsához, vagy a szent szűz anyához folyamodnak; mert csak ily beavatkozásban van reményök. És ha a gondolat még elég erős és biztos, mit nem vesz addig, míg papírra kerül! A toll halvány színekkel vázolja az eszméket, melyek sugalom gyanánt támadnak a lélek mélyén, vagy fényes rajokban szállanak a haza szent földéről az ég felé, mint

káprázatos tűzijáték sziporkái az éjben. Ilyen aggodalmak hánykódtatták lelkemet s nem egyszer főnvirrasztva kerestem a méltó eszmék méltó szavait, hogy e pillanatban nagy birjak és merjek lenni, mint imádott nemzetem, mely ezer év alatt ezerszer ontotta vérét a lelkébe elvetett eszmékért, mely szenvedéseiben millió könnyet ontott, melyért legnemesebb fiai millió imát és sóhajt küldöttek az égbe, melyek sugalmi még most is visszhangzanak a levegőben s az éj csendjében a hazafi hallja őket és mély meggyőződéssel hozzájuk csatolja a maga imáját és sóhajait is.

Ezért fordultam a költészethez. Mindig szerettelek, oh költészet, abban a nagyságodban, mely megmagyarázhatatlan és örök; „lázás álom, szent hevülés, fél jóslat vagy fél örülés, mely a jelenre hág, azon tipor s jövőbe néz; te örök sejtelem, fönséges divinatio, ki felfogod a kor egész lelkét s a jövődő nemzedékeket, mint az örökkévalóság ébresztő szózata serkenteted; te életfolyam, melyből a szív táplálkozik és emelkedik; te természetfölötti mélység és magasság; te élő lelkiismeret, mely a nemzet, vagy világ lelkébe dobva magad, felrázod a szunnyadó vágyakat s létezésre hívod a nagy dolgokra született érzelmeket; te örök fény, megnyilatkozó világosság, mely beragyogod az örök éjet, a sírt, a koporsót; te melegség, melynél százezer szív fagya egyszerre fölenged s felséges érzelmek virágos tavaszát fogadja be s főképen te hazai költészet, mely a századok alatt annyiszor mondtad el, mint Petőfi, legszörnyűbb átkodat és sírtad el legszentebb könnyedet: te vezesd tollamat; mert neked áldoztam úgy is azt, mi bennem a legjobb volt, időm, életem becsét s hivatásomat.

Egyszerre mindent látni vélek: nemzetem ezer évét a költészet által s a költészetben és a költőket, mint a nemzet jóseit és énekeseit, kik napfényre hozzák és örökkévalókká teszik azon eszméket, melyek koruk s a nemzet lelkében megjelennek s az öntudatlanságból tudatossá válnak.

És látom szemem előtt elvonulni vagy föltünni azon jelene-teket, melyek a dicsőség vagy meghatottság érzelmeit ébresztik fel, mint a szellő az aeolhárfa hangjait. A költőt mindenütt ott találom nemzetem oldalán. Megéneкли a dicsőséges harczok azon sorát, melyek közt nemzetünk hazát foglalt; együtt vigad Árpáddal Etlvárában; együtt sir a leverit nemzettel az augsburgi csata után;

együtt él s vele érez az első királyok győztes csatáin; együtt imádkozik a templomban a szent szűzhöz, a szűzek rózsájához, Magyarország patronájához, hogy megtörje a pokol ajtaját, a mint keblére szorítva isteni magzatát, nemzetünk megtartásáért látszik könyörögni szemében könnyel, feje fölött a titokzatos fénykörrel, szívében ezer fájdalom nyilaival; együtt imádkozik a keresztfán függő Krisztushoz, a kinek érdeme annyiszor váltja meg az emberiséget, a hányszor csak szükség van rá; s együtt dicsőíti Szent Lászlót, a ki »szent királyok közt drágalátos gyöngy s csillagok között fényességes csillag«, a ki két országban dicső, Magyarországon és mennyországon, a ki szűz Máriának választott vitéze, hogy őrizze és tartsa meg számára hazánkat ő, a ki rózsákkal díszítette fel a királyi koronát s hazánkat a földi országok közül a mennyei birtokok közé emelte föl.

Költészetünk ismert legelső emlékei, az érzelmek e kezdő dadogásai, épen úgy, mint latin krónikáink legelső ismert adatai és azon szentjeink legendái, kiknek az Árpádház egész sorát adja mind ugyanegy tanulságot nyújtanak nekünk: hogy soha tökéletesebb összeforrás nem jött létre nemzetnél, mint a magyarnál, a haza földje és hódítói, a nemzeti eszme és a történelem folyama, a történelem és irodalom közt. Ezek minden más, még oly világra szóló intézményt is, mint a katholicismus, vagy utóbb a protestantismus, tisztán a nemzeti eszme egyik része gyanánt olvasztották be.

Mindenesetre az eszmék, vagy valamely eszme, melynek a nemzet hordozójává lesz s melynek nevében él, vagy meghal: nem mag, melyet idő vagy véletlen beléje elvet; hanem az élet lényege, a teremtetés alapelve, mely vele együtt születik, mint a makkal az a képesség, hogy kicsirázzék, s ezer évig fönnálló fa váljék belőle, ékessége a környéknek. Így születtek nemzetünkkel is együtt azok az eszmék, melyek által országot alapított, élt, a szenvedések útjain járt, melyeket martyrjai vérökkel öntöztek s melyeknek ezer éves dicsőségét ma ünnepli és hirdeti. Az elseje, az alapja ez eszméknek a nemzetné alakulás ösztöne, a tudatos szervezkedésé, melyben maig fönnálló alkotmányunk elve benne van. Ez az első, az őselem; ez az a lelkesítő eszmény, mely rá birt pár száz-ezer harczost, hogy ismeretlen vidékre szálljon és országot alapít-

son, hogy kész legyen minden pillanatban harczrakelni, meghalni, magát és mindenét feláldozni s hogy bírjon oly termő magvakat elvetni e haza földébe, melyek virágai és gyümölcsei ma szebbek, mint valaha s melyek jövő virulása ma bizonyosabb, mint valaha.

Ez eszme kitágulását, növését, mintegy nyomról-nyomra kísérhetjük. Ezt ápolja és fejt ki a keresztyén katholicismus eszméje is. A nemzet vallásos rajongásában égi patronatus alá veti magát; az emberiség egyetemes istenéből nemzeti istent alkot, saját vértanúiból nemzeti szentek seregét küldi fel az istenhez az égi világba. Így a nemzeti eszmét, melyhez képest minden más csak mellékes, az örök fényhez, minden élet, szeretet, ihlet örök forrásához, az istenhez és az istenben helyezi el; leborulván előtte, végzetszerű hivatásának, végzetes szenvedéseinek, üldöztetésének, a csapások legióinak és mindennél csodálatosabb megtartatásának és megváltatásának tudatában életét istennek, a keresztyénségnek, a nyugati civilisationnak mintegy fölajánlva, isten választott népének hiszi és tartja magát s az ótestamentomi zsidó hit alapelvét a nemzeti hit első dogmájává teszi.

Figyeljük meg, hogy nincs nagyobb tanító mester a szenvedésnél. Már pedig mellőzzünk minden egyebet; de nemzetünket előzményeikkel és következményeikkel három oly évszázadokra ki-
ható, nem veszedelem, oly kiirtó és megsemmisítésére czélzó csapás érte, melyek közül egy is tíz ekkora nemzetet meg bírt volna örökre semmisíteni, vagy az örök szolgaság jármába hajtani. Ezek egyike a mohi öldöklés s a tatárpusztítás; másodika a mohácsi csata s a törökfoglalás; harmadika a Franciaországból származott nagy államok és absolutismus eszméje, melynek három és félszáz éven át legmakacsabb és legkitartóbb képviselője az osztrák uralom volt. De mi valóban egyenesen égi hatalom által megtartattunk, feltámadtunk megerősödvé, megtisztulva, megifjodva s maig megőriztük a nemzeti szabadság virágait s élvezzük gyümölcseit. Megtartattunk gyarlóságaink, bűneink s az erkölcsi nyomor daczára is, melybe ideig-óráig sülyedtünk. A viszonyok e hatalma, a csapások ez iskolája, a feltámadás e csodája vérünk vérévé, a hit kijelentésévé, a katolikus és protestáns ájtatosság természetfölötti meggyőződésévé tette, hogy a magyar választott nép, melynek isteni hivatása van s mely bűneinek díjában csapásokkal látogattatik

meg; de a megtérés soha sem késő, az isteni irgalom meglát minket s az égi harag ostorcsapásai azonnal ellenségeinkre loznak le-sújtani; mert ő tudja, hogy midőn minket teremtett, nem angyalokat teremtett s irgalmassága épen oly nagy, mint az egek magasságai.

E hitből buzgott fel költészetünk egész árja, mondhatnók a legújabb időkig, egész Petőfiig; de főleg az események, szenvedések, leveretés és felújulás két nagy századában, a XVI—XVII-ikben.

Midőn »az ördög vigyázott a mi romlásunkra«, az »Úristen sok ostort vete ránk«, »a pogány népek, mint oroszánok környül vettenek«, »betegségek tántorgattak«; sirodalmas életünk, rettenetes esetünk, kivallásaink, martyrjaink vérhullatási, elvesztő bűneink, a csapások zápora, meghasonlásunk, irigységünk, gyűlölködéseink, szomszédaink szidalma, tapsa, gúnyja közepett; midőn homály árnyéka borúlt reánk, bokorról-bokorra, pusztákból erdőkbe, erdők-ből pusztákba bujdosunk; midőn a lelki harmat már-már kiszáradt nemzetünk szívéből: mint erős vár tartotta meg a magyart a költészet és a vallás által ezer formában hirdetett hit, hogy a bűn, az ördög, a halál nekünk nem árthat; a tűz, víz, meg nem gyalázhat; Babylon tömlöcze, fegyver el nem ronthat; a földből teremtetett ember földdé lesz, a fű elaszik, a virágnak el kell hullani, Ádám fiának meg kell bálnia; de az égi jegy oltalma alatt álló nemzet túléli az időt, a századok romlását s nemzetünk fiai csendes, merész szívökkel várak a jövődőt. Mindez egyetlen föltételhez van kötve: a megjavuláshoz, a megigazuláshoz és az isten lesz tüstént a mi hadnagyunk s ő veszi kezébe bajvivó kardját érettünk.

A hitnek ez a nemzeti jellege mindennél jobban jellemzi a korszak általános eszmei irányzatát s az irodalom telfogását. Minő csodája ez az emberi történelem folyamának, hogy koronkint Isten egy-egy nagy eszmét dob oda néha az egész emberiségnek, más-kor csak egy-egy nemzetnek, mely be tud lérközni a szív minden zugaiba, beveszi magát a vérbe, velőbe, csontokba, fel bírja gyújtani a lelkeket s arra bírja a haza tiait, hogy oly erkölcstelen s magáról megfeledkezett korban, mint hazánkban a XVI. század első fele, megtisztúlva fölemelkedjenek a titokzatos eszményhez s harcra keljenek és látszólag czéltalan martyromságot bírijanak szenvedni azért, a mit köteleességnek hisznek, — töprengés nélkül.

De aztán csak hallani kell azt a kétségbeeső reménykedést, hogy vajha a nemzet megtérve, legalább némileg tegye magát méltóvá az isteni kegyelemre! Az erre fölhívás, esdeklés, korholás, türelmetlenkedő ösztönzés, fenyegetőzés, átkozódás a XVI—XVII. század költészetének, sőt egész irodalmának fő vonása. A büntudat kínzó mardosásai, a vezeklő önkínzás, a forró sóhajok, türelmetlen kifakadások, az isten előtt porbaesés fuldokló esdeklései: ez az egyetlen hang, mely a folyton kivonva tartott fegyverek csattogásai, a mindig célzásra beállított ágyú mennydörgésein kívül betölti a levegőt. Egyik port hint fejére, megszaggatja ruháját, mellét veri, jajgat és kesereg, mint Jeremiás; a másik mint Mózes, átkokat mennydörög s bírna tűzzel, vassal büntetni és ostromsapásokkal téríteni; a harmadik fenyegetődzik, mint Ezsaiás; a negyedik panaszosan nyög és fohászkodik, mint Jób; az ötödik jósol, mint Lukács próféta vagy az Apokalypsis. Mindenikből a biblia beszél a legborzalmasabb, legpanaszosabb, vagy intésre legalkalmasabb fejezeteivel; vele él, vele jár mindenki, verseit olvassák a táborban, zsoltárjai dallama mellett vonóznak a csatába; tanai verődnek vissza az erdőkből, a ligetektől, ezek szólnak a patakok csörgésében, visszhangoznak a pusztákon, a sziklák közt, a hegyek csúcsain; minden pap, gyermek, diák, hegedős szózataiban; öreg és ifjú, férfi és nő szívében és lelkiismeretében.

Fejenként mind halált érdemelnénk kibeszélhetetlen bűneinkért. A kárhozat, a pokol kínjai, a halál fogsága, az isteni törvény terhe, lelkünk elvesztése, hazánk bukása, nemzetünk elsöpörtetése, tövig kiirtatása készen állnak. Az isten már is sok ostorral ver: sáska, aszály, döghalál, török, német uralkodik rajtunk; bűneink érczczé tették fejünk felett a szép csillagos eget, vassá a földet talpunk alatt; de az elsőpró nagy árvíz csak ezután jó, ha meg nem tekintjük szívünk állapotját. Nincs e világon annyi érdem, sem házasság, sem barátság, sem apáczaság, sem papság, sem böjtölés, sem alamizsna, melyekért csak ennyi bűn is megbocsátható volna. De ha nagy az istennek haragja, nagyobb szent irgalmassága. Elveszve semmi sincs, csak betöltsük azt, a mit parancsolatja rendel: »Ember, szeresd istenedet teljes szíveddel; szeresd, ember, istenedet teljes ereiddel; szeresd, ember, istenedet teljes életeddel s neked adja mennyországnak örök boldogságát.«

A bűn, a sugalmak, a kötelességek, a magamegfeledezés e korában természetesen került ki tisztán, fényesen a szeplőtlen eszme győzelme: a nemzet bűneiből való megváltatásának mély szüksége, mely szerint nem azok tesznek igazán, a kik sírnak, töprengnek, átkozódnak, hanem a kik, ha kell, meghalnak. Az isten kiengesztelésének első módja, magát feláldozni a keresztyén hitért s a kegybe fogadott nemzetért a török ellen. Az nem véletlen, hanem a kor eszméjének sugalma, midőn Zrinyi Szigetvárból ezt írta: »elhatározta, hogy a várba zárkózik, hiven és derült arczczal akarván szolgálni istent, királyt, a keresztyén világot és ezt a mi végpusztulásra jutott szegény hazánkat.«

A hazafiság ilyen felfogása, melyet nem kitalált, csak kifejezett a *Zrinyiász*, a mint kifejezett e korszakban száz más mű, oly mélyen és minden egyebet magába foglaló eszmévé vált, mint sem előbb, sem utóbb soha. Salamon szép szavai szerint: »Az emberi szív legnemesebb érzelmeitől, az erős szenvedélyekig minden: valóságot, lángot és erőt adott azon érzelemnek. A vallásos eszméktől a mindennapi kenyérnek érdekéig minden amiaz eszmében pontosúl össze, s minden a vitézség és elszántság szélsőségéig buzdítá az akkori honfiakat.«

Való, hogy az ezen eszmeirányzattal karöltve járt irodalom, nem bírva a nyelv, még kevésbé a műtökély eszközeit, aránylag elmarad az eszme fönsége megett. De így is fényes tanújele a történelmi fejlemények és szellemi élet benső kapcsolatának, melynek a *Zrinyiász* a XVII-ik század derekán fölséges és megrázó hangot is bírt adni; másrésről az erő birtoka meg nem tagadható tőle, nem a mély meggyőződés; és bizonyosan életerős s eszméiben az ótestamentom színvonalán álló tolmácsa az idők és dolgok viharainak; ez irodalom termékei az idők panasza, az események könnyei: lacrimae rerum.

Mi csoda, ha a magyar költészet valami melancholikus hangot öltött ez idő óta? ha mint temetői zsoltárának kíséri az eseményeket? ha oly szomorú, mint az özvegy panasza? ha 300 éven át ugyanazon visszhangot adja s 300 év után Kölcsey a *Hymnus*-ban, e csodálatos költeményben, ugyanazt az eszmét fejezte ki a magyarról, mint isten választott, kitüntetett, de bűnbe esett és borzalmasan büntetett népéről, mely a XVI—XVII. századnak uralkodó eszméje költészetben, hitben, közéletben, irodalomban és lelkiismer-

retben. Megváltozik ugyan utóbb a büntetés fogalmának és módjának szemlélete, főképen a nemzet egy részénél; s a számos közjogi és közigazgatási sérelmek, az egyéni elnyomás, a kényuralom sötét árnyai legalább is akkora csapásnak tekintetik a német uralmat, mint a törökét; sőt ezek oly politikai pártalakulásokra vezetnek, melyek az ország érdekeit inkább török szövetség, mint osztrák uralom által gondolják megmenthetőnek; de mindkét irányzat ugyanazon célra működik: a nemzeti eszme megerősítésére, a költészet és az események azon belső kapcsolatára, mely azóta állandó, uralkodó vonás benne és talán sohasem volt költészet fogékonyabb a nemzeti élet hatása és mozgalmai iránt, mint a miénk s kölcsönösen hatottak egymásra, hogy a nemzeti eszme, történelmi öntudat, a múlthoz való ábrándos ragaszkodás, nemzetiségünk életfeltételeinek, a politikai szabadságnak csirái ki ne veszessenek s a romok közt megmentették a jövőnek a gyöngé növényt, oly időkből, midőn méltán hihettük, hogy nincs más előttünk, mint a halál.

Bizonyára a szenvedések, a kétségbeesett erőfeszítések e korának kell, ha nem is köszönnünk, legalább talajdonítanunk, hogy nemzetiségünk, alkotmányunk, szabadságunk szeretete a magyar embernek kultusza lett, melynek imádata egyenlő arányban nő szerencsétlenségével. Valami oly ábrándos odaadás, oly édesbús meghatottság, oly szenvedésből és reménykedésből álló magasztos rajongás az, mi a magyar ember szívét a hazához köti, melynek a költészetben, mint minden hasonló érzelemnek, bármily állandó, mégis csak gyöngé visszhangjait találjuk. Valami olyan ez, mint a repkény a romon, mely koszorút fon a lehulló köre, az enyészetre is. Balassi volt első költőnk, ki e mystikus rajongásnak egyéni kifejezést adott s ez által a közérzéssel azonosította magát. Azóta ez a költészet állandó sugalmazója maradt, bement a nép lelkébe s egy nemzeti hangulatot teremtett, mely a fölindulás és ábrándos ellágyulás végakkordjain hullámszik.

Midőn Balassi így ír:

Oh, kedves nemzetem, hazám, édes felem!
Kivel szerelmesem mind tavaszom, telem:
Keseregj, sírj, kiálts istenedhez velem...

vagy Rákóczi így búcsúzik el hazájától:

Bölesőm, vigasztalóm,
Dajkám és ápolóm:

Szép Magyarországom!...
 Jaj, szörnyű fájdalom, —
 Meg kell tőled válnom.
 Vizeid folyását,
 Erdeid nyilását,
 Mezeid kalászatát,
 Lovam lába nyomát
 Te áldott földeden
 Már többé nem látom...

ha Kölcsey így szól:

De néked élni kell, ó hon,
 S örökre mint tavasz virúlni,
 Ah, mert omladékidon
 Reszketve fognék szétomolni
 Hazám, hazám!

vagy Petőfi tesz vallomást:

Szentegyház keblem belseje,
 Oltára képed.
 Te állj s ha kell: a templomot
 Eldöntöm érted;
 S az összeroskadó kebel
 Végső imája:
 Áldás a honra, istenem
 Áldása rája...

ezekben vagy ezer hasonló példában érezni véljük a lélek olvadozó epedését, azt a végtelen, határtalan odaadást, mely lényünknek alapvonása s állandóan valami kimondhatatlant, kínos-édest éreztetve, gondoltatva, egy szent fájdalomként van a szívbe zárva.

A haza így oly érzések kapcsán gyökerezik a magyar szívben, mely gondolom, méltán lett közmondásos. Lelkünkben érezzük melegét, szívünkben múltjának: szenvedéseinek és dicsőségének emléke sajog és tündöklök. Nem csak az a hely, mely gyermekkori reményeinket és ábrándjainkat látta és ápolta, melyen az első pillangókat üztük, az első virágokat szakítottuk, az ég első mosolya töltött el az élet reménységével, hol a világon a legfényesebb, legmelegebb napfény ragyogott ránk anyánk arczáról; nem! — a haza nemcsak szülőföld nekünk; nem is csak iskola, mely az élet nagy feladataira elkészít és küzdelmeink, sikereink tanúja; nem is csak történelmi és politikai fogalom, földrajzi terület, bölcsőnk és sírunk, mely ápol

s eltakar; mindez együtt, de egyszersmind több ennél: összesége mindannak, mi lelkünk élete; oltár, vagy titokzatos szentség, ezer éves emlék, egy könnyekkel és vérrrel áztatott szent hagyaték, egy örök sors és végezet, négyszázados esdeklésünk és imádkozásunk egyetlen tárgya, lelkiismeretünk szentegyháza, egy mindennél magasztosabb eszmény, mely úgy hat szívünkre, mint a villám: tűzre, lángra gyújt, a vér szent mezejére visz, vérkönnyűket ontat, égi szikrát ver ki még a pulyának szívéből is és a mely mindannyiszor átalakította a tisztátlanokat is, mindannyiszor lengő zászlókra íratta mint jelszót, a keblekbe mint égő szenvedélyt: halál vagy győzelem!

Nem ez az eszme az, melyet az isten, mint a dolgok lelkét, örök időktől fogva nemzetünk lelkébe letett s mely úgy nőtt vele, mint ereje a tölgygyel? A bölcsélet bármédig vitathatja, hogy vajjon az eszmék, e fönséges, megfoghatatlan lények a dolgok előtt is léteztek vagy a dolgokba ültette belé csupán a teremtő keze vagy akár tagadhatja létezésöket: hitünk legendája arról győz meg, hogy a dolgok fenmaradásának idejét épen azon eszme természete szabja meg, mely lényök lényege, valamint a magban már benne van az a tulajdon, melynél fogva egyikből elhervadó virág, másiból századokig büszkélkedő tölgy lesz.

Multunk fényes tanúságot tesz az eszmék létezéséről. A magyart a haza szent eszméje éltette vagy elnyomta, a mint ez az eszme ragyogott vagy elhalványult benne. Ez volt nemzetünk őrcsillagzata, mint a zsidóságban az isteni hit kultusza. A mig élő érzelmként dobogott ez a szívekben, nem kellett bukásán aggódni: mikor egy rózsaszínű álomital más érzellemmel akarta helyettesíteni, egyszerre úgy látszott Kölcsey szép szavaiként, hogy a »szív és lélek el van vesztegetve rája;« a költészet szózatossá nyelve elnémult s e nemzeti közöny volt az a nagy bűn, mely miatt hazánk őrcsillagja leáldozni készült. Ez a múlt évszázad rettentő hanyatlásának kulcsa s méltán kiáltott fel egy írónk, hogy e korszaknak még nem akadt Tacitusa.

Midőn a nemzeti eszme, a haza eszméje a múlt évszázad végén újra melegséggel töltötte be a szíveket: költészetünk is visszanyerte a XVI—XVII. századi elfeledett fölséges hangját s ismét megszólalt, mint az időnek lelkiismerete. Ismét felveri a riadó vak

mélységet, ismét a szívek oltárává teszi a hazát, ismét megvilágosítja lelkét a szunnyadó generációknak; a sötétségből ismét a világgosságra hozza az eltemetett eszmét és mint az idők mélyén zugó örökkévalóság szózata hangzott izgató szavával, mint teremtoi fuvalat ébresztette azt a nemzeti közönyt, melynek birtokosait Dante a pokol pitvarában látta vándorlásában.

Azonban a reménytelenség, a csüggedés árnyai, mint sötét hollósereg szállják meg a költészetet. »Leszállt fajunknak érdeme«, ez volt a jelszó s a költők, a nemzet jósai, sötét bánattal zengték az állandó refraint, hogy el vagyunk kárhozva, mely szerint örökké visszasóhajtsunk a múltra s a nagy példákra a magyar már nagygyá lenni ne tudjon. Csak a múltban csodálta a nemzetet, midőn »romlatlan, szilaj, ép erejében fél Európának megrázta határait; szűkre szorúlt most s kevesét sem bírva hanyatlik s a puhaság fertőjében megemészti hatalmát.« »Hová lettünk nemzetem?« — sóhajt fel Vörösmarty, e korszak költészetének vezére. »Ah, de mely bús útra jövék? komoly elme ne menj tova, hagyd el a gyászunkra jelent nagy idő haladásait, és a régi dicsőségnek bátran térj vissza nyomára.«

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ez volt a főirány. Megújul a háromszázados panasz mély fájdalmaival, természetfölötti jóslásaival, Ezsaiás és Jeremiás siralmival; s a költészet ragyogó nyelve fényes ködben, sugárzó hajnali biborragyogványban mutatja be a honalapítókat, Szent-Lászlót, az Anjouk és Hunyadiak korát; megnyitja a sírokat, felhozza a szent háborúk hőseit és vértanúit, kik a bibliával, a Corpus Jurissal s karddal kezökben küzdenek a hitért és alkotmányért; föleleveníti, tüzes nyelven zengi Buda hajdani fényét, a leomlott végváraink dűledékein egykor emelkedett erős tornyokat, a hősiesség és hazafiság menedékeit, melyek közt kétségbeesve bolyong a halni készülő hazafiság; megmutatja Szondit, repedő kebelén a lecsorgó vérrel; a Dunát, a rajta úszó holttestekkel; Zrinyit, fönséges halni tudásával; a vértől áztatott csatamezőket, melyek egykor megtermékenyítették a lelkeket s most az a hivatásuk, hogy lelkiismereti furdalásokkal töltsék el a jelent s megkétszerezze büszkeségünk és gyalázatunk tudatát s a jobb keblek mardosó kinjait és csak annál reménytelenebbnek mutassák a jövőt. A nemzet háttal fordult a jövőnek, mint melyben nincs mit látnia, sem keresnie.

Széchenyi volt az, a mint ez be van írva mindnyájunk szívébe, a ki lerontotta a mult oltárának azt a vallásos kultuszig emelkedett imadását s a jelen felhői közt a jövő azon fényes csillagára mutatott, mely átragyogott a nehéz ködön és míg a bizni habozók pilátusi tépelődés közt ingadoztak, ő a feltámadás harsonájába fújt: felébresztette a nemzet alvó fiait s a jövőnek a haza földében elvetett szunnyadó eszméit.

A megváltás e műve oly dolog, miről nehéz röviden szólnunk a nélkül, hogy szónoki túlzásokba ne essünk. Arany tömött és utolérhetetlen jellemzése szerint:

Hitel, Világ és Stadium! ti, három --
 Nem kézzel írt könyv, mely bölcsel, tanit,
 De a lét és nemlét közti határon
 Egekbe nyúló hármasszögű piramid!
 Ám, hadd üvöltözzön a számom viharja,
 Döljön nyugatról a sivár homok:
 A bujdosók előtt el nem takarja,
 Melyet ti megjelöltök, a nyomot.

Ez, igen, ez volt a valaha látott csodák csodája. A magyar geniusz oly rövidre szabott időben, mint a mely erre jött, talán még sohasem volt oly termékeny a szükséges, a gondviselés-szerű férfiakban, kik önkénytelen munkamegosztással emelték és vitték előre vállaikon a nemzetet. A nyugodtabb időket a szenvedélyesek váltották fel, a költészet a jövő jósa, lelkesítője lett, s e korszak szülte Petőfit is, a legnagyobbat, kinek költeményei, a saját fölséges szavai szerint, már nem is versek, hanem a század katonái: részesei a küzdelemnek, a dicsőségnek és martyrumságnak, a jelen nagyságának s a jövő reménységének. A költészet ekkor teljesen elfeledte, hogy visszasírjon a multra, romok és emlékek közt bolyongjon. A korszak egyik fegyvere lett. És soha találóbban nem jellemezhetette volna senki a megváltozott időket, mint Petőfi, a ki a mult állandó dicsőítőit halottrablóknak nevezi.

Íme, ha Amphionra van szükség, a ki lantjával várost épít; ha Tyrteusra, ki lanttal kezében buzdítja a csatát; ha hegedősre, ki feltámasztja a haza földében pihenő hősokeket és az elhunytak sírjain tettekre hevíti az új nemzedéket; ha harsonák fuvója kell, a ki a csatára hívó riadót hangoztatja; ha prófétát, jóst kíván a

népet, ki a jövőbe ható hangon éneklé, hogy az ige, az eszme halhatatlan; vagy Ossiánra, ki Cziprus árnyán zokog és panaszkolja mindazt, a mi elveszett, vagy Prometheusra, ki az égbe tör a meg-elevenítő szikráért, hogy felgyújtsa a népet szunnyadó lelkiismeretét; ha Dávidra, ki imában esdekel az egek küszöbén a népetért, vagy hárfásra, hegedűsre, cimbalmosra, ki megzendíti az öröm, a táncz, a vigalom hurjait s kíséri a népet sírva vígadó hangulatát: nyúlj könyvtáradba, vedd elé a magyar költők műveit, figyelj rájuk, mert ők a népet lelke, mely hűtlenné, ingadozóvá sohasem vált; ők az egész népetet hordják szívekben s hétszeres hitet tettek le az örök hűségre.

Ma már végre Magyarország utolsó háromszázéves küzdelmei, melyeket nemzetiségéért, közjogi és alkotmányos érdekeiért vívott s melyek a legfőbb ellentétet alkották az uralkodó házzal s közvetve forrásai voltak az elkeseredésnek, ingerült hangulatnak s melyek a 48-iki forradalomhoz, az 50-es évek szomorú katonai uralmához, a 60-as évek talán még szomorúbb kísérleteihez vittek: általában be vannak fejezve. Egészben véve hazánk és Ausztria nagyhatalmi állása, külpolitikai ereje s együttműködésüknek egységes elve, pár főbb részlet leszámításával össze van egyeztetve nemzetünk érzelmeivel és történelmi jogainak igényeivel. Az ezredéves ünnep öröme méltó nemzeti büszkeség kíséretében emeli keblünket. A majdnem négyszázados álom megvalósult s nemzetünk azon nagy eszmékhez, melyekért minden lehető fegyverrel küzdött, ma már alig 30 éves állami léte alatt a haladás korszerű vívmányait s a XIX. század legfölségesebb eszméit, a szabadság és egyenlőség eszméit kapcsolta hozzá.

Már nem kell Kölcseyvel kétségbeesve esdekelnünk:

Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,
Vérkönynyel ázva nyög feléd!
Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,
És marja, rágja kebelét.
A mérgeg ég, és ömlik mély sebére,
S ő védtelen küzd egyedül,
Hatalmas, ó légy gyámja, légy vezére,
Vagy itt az óra, s vég veszélybe dül!

Nem kell lemondva sóhajtoznunk, mint Vörösmartynak:

Teremt-e isten több magyart,
Mig a világ, mig napja tart,
Ha mink is elfogyánk?

Vagy keserű reménytelenséggel felkiáltanunk:

Hallgassatok, ne szóljon a dal,
 Most a világ beszél,
 S megfagynak forró szárnyaikkal
 A zápor és a szél.
 Könyzápor, melyet bánat hajt,
 Szél, melyet emberszív sohajt,
 Hiába minden: szellem, bűn, erény;
 Nincsen remény.

Vagy a legkínzóbb önismerettel mondanunk, hogy nevünket
 »rút ferdítésben csak átokképen ismerik«; a magyar:

Neve: szolgálj és ne láss bért,
 Neve: adj pénzt és ne tudd mért,
 Neve: halj meg más javáért,
 Neve szégyen, neve átok:
 Ezzé lett magyar hazátok.

Az ég megadta, hogy ezek csak történelmi emlékek ma már. A hegyek ormai, a kék ég, a tudomány és művészet újonnan épült csarnokai, városaink emelkedése, Alföldünk virulása, a haza meg-szépített és folyton szépülő földje, egy virágzó és ifjú pompában ünneplő főváros, a gyermekek, ifjak, öregek sugárzó arcza, a köz-terek élénksége, a köz- és magánélet mozgékony-sága, az ezredik év ünnepének tündöklő fénye, gyönyört adó fensége, az ez év meg-örökítésére emelt történelmi és művészeti emlékek: egyaránt túl-áradó örömmel hirdetik, hogy Magyarország, a nemes, szép Magyarország halad, boldog s a jövő nagyság azon útjain megy előre, melyen Széchenyi isteni inspiratiojában látta. Ezt hirdeti a történet, az irodalom is, mely ma mint mulattatója és tanítója áll mellette az egykori panasz, intés, vagy lelkesítés helyett.

Ezt azonban nem kell szemére vetni, mint sokan teszik. Hazafias lelke nem vezett ki, csak pihen. És erős hitem, hogy ha a szükség, a megpróbáltatások úgy fogják kívánni, a mit ne adjon az ég: újra föl fogja idézni a haza földjébe, a nemzet lelkébe örök idők óta elvetett eszméket; ismét felébreszti a múlt halhatatlan hő-seinek szellemeit, a kik szellemkezeikbe fogva a nemzeti zászlót, előttünk fogják vinni, mint hajdan s »másvilági hangon lelkesítve megerősítik seregeink szívét.«

III.

A mi ezerévünk.

— E. Kovács Gyulától. —

Ki fősíkra jutott, — hova néz? Föl s vissza
Az útra, mely könnyét s veritékét issza.
Összeveszett bokrok, — zord terebélyekre,
Halálos mélységek, — rém-meredélyekre,
Miken talpa, karja vérbe serkedt, bomlott,
S lihegő kebelével áhítja az ormot.

Létünk századai e vérontó gátak,
Népek torlaszai, mik útunkban álltak.
Nekünk ingyen, könnyen nem jött soha semmi,
Minden nyomot véren, könnyen kellett venni.
Majd belőlünk lettek szirtfalak, védbástyák,
Hogy kik loptak, téptek: azokat ne bántsák.

Följutottunk mégis; habár nem tetőre;
De egy ilyen fősík elég egyelőre.
S innen a földgömbnek kezdünk már látszani,
Messzi kitetszenek Kárpát heglánczai.
Hírt vesz a mindenség a kicsi rónárúl,
A nagy öt világrész ma mind ide bámúl...

Keblünk hál'adással csordulatig telik,
Buzgásink az eget áldással szeldelik.
S nyugvó gyönyörünkön mély tünődés támad
Mi is tartja hát fönn imádott hazánkat?
Vakeset vagy csoda? Végzés? Ős, isteni?
S az igéző talányt így kezdem fejteni:

Mi a földi nagyság ismertető jele?
Teremtőképesség; azzal lenni tele.
Nemzetek, királyok, dalnokok, művészek
E nélkül nyomtalan semmivé enyésznek.

Etele fajában több forrott, mint másban,
S Árpád meg-megújul sok ezer fiában.

A legelső magyar, akárhol született,
Nem ismerhetett csak független életet;
Járom, bilincs, rabság? Nem tudhatta mi a',
Merni, tenni termett minden ia-fia.
Sírból is kitörni s folytatni a régít:
Ezer esztendőkön ez húzódik végig.

Mért halt Álmos önként az új hon határán?
Mért menté meg Dezső, Károlyt, élte árán?
Mi ragadta Zrinyit mártýri fõnségbe?
Szent dühben Dugovics mért rohant mélységbe?
Mért fogadta szemben Kont a hóhér bárdot?
Szondy Jurisicscsal veszni miért szállott?

Mért öltözött Kemény Hunyadi vértjébe?
S feszültek eszméik tüzes keresztjére
Rákóczi és Kossuth s a szent tizenhárom
Szabadság sírjául épült Golgotákon?
Mért tudtak elégni önlelkük máglyáján
Teleki, Széchenyi s névtelen akárhány?

Semmiség révén is tántorgott ez ország,
Tulajdon fiai összemarczangolták,
Kiállotta dühét töröknek, tatárnak,
Csókáktól fehérlett, vérözöntõl áradt.
S nincs a történetnek oly ragyogó tette,
Melynek hasonlóját a magyar nem tette.

Virág, ember, állat: faja van mindennek,
A jobbak kiválnak, a gyarlók lemennek;
S kin az ég szeme is gyönyörködve ragyog,
Azok lesznek dicsõk, választottak, nagyok.
Nem örült rajongás, ezer éves tény, hit:
Szereti az Isten az õ magyar népit!

Mely más annyi fajnak lett temetõ gödre:
Öröklét alapját rakta ez e rögre.
Mert mikor ír kellett a beteg Nyugatba,
Keletrõl az Isten a mi vérünk' adta.
S élethalál-harczban láz-birokban velünk
Erõre kapott az, mi is ime élünk!

Ezredik kikelet, ezredik tavasz,
Boldog önéretté magasul a panasz;
Bósz tusakodások, vészfelhők borúi
Diadalívekké kezdenek kigyúlni:
Virágerdővé lesz a gond rengetege,
Örömrriadallá a bú fergetege.

Ti bérczek ti völgyek, ti végtelen síkok,
Félisteneinket fedező szent sírok,
Nyilatkozatok meg! Egek kárpitjai,
A tündöklő tábort lássuk leszállani!
E fölséges érzés őket is fürössze,
Mennyei mámorban ölekezzünk össze!

Ébredj fel Petőfi! Minden magyar talpon,
Egy földrengető dalt tőled vár, hogy halljon!
Itt az idő, rajta! Most vagy soha, zengjed:
Ki is volt, mivé lett, mért örül e nemzet?
Nekünk, maiaknak, külön hangunk nincsen:
Ünnepünk s hazánkat áldd meg örök Isten!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Titkári jelentés.

Az Erdélyi Irod. Társ. 1895/96-ban (1897. jan. 1-ig) fennállása 8 ik esztendejében tartott 10 felolvasó ülést és két díszülést. Ezeket társaságunk tagjai és vendégei a következő felolvasásokat tartották :

Dr. Apáthy István: A fa tavasszal, Hullámok (költ.).

Csengery János: (Propertiusból) Egyedül, Első és utolsó, A végóra, Kornélia (költ.).

Északy Károly: A ki az asszonyt ismeri (elb.), A hűségről (értekezés).

Fanghné Gyujtó Izabella: A fényüzésről (csevegés), Az oroszlán a kelepceében (rajz).

Felszeghy Dezső (vendég): Az áldozat (költői elb.) *U. ő* (mint rendes tag) A habok titka, Találkozás, Kandallónál (költ.).

Dr. Ferenczi Zoltán: Az erdélyi színészet történetéből (értekezés), Petőfi politikai programja (értekezés), Ünnepi beszéd (a millenáris díszülésen), Felvinczi Györgyről (értekezés).

De Gerando Antonina: Renan »Ma soeur Henriette« cz. művének ismertetése.

Dr. Gyalui Farkas: A kincs (elb.), Lehetetlenség (rajz), Építés közben (rajz), Labancz-szerelem (elb.).

Dr. Halász Ignác: Kuruzslás a lappoknál (ért.).

Dr. Haraszty Gyula: A francia színházokról (értekezés).

Dr. Hegedüs István: Hazátlanok (költ.), Janus Pannonius Mátyás király cz. verse (költ. és értekezés).

Hegyesy Vilmos: Első szerelmem története (elb.).

Hory Béla: Az ütő óra (elb.).

Jékey Aladár: Előhang, Vasárnap, Munka után, Májálison, Tambura, Akkor-most (költ.).

Kovács Dezső (vendég): Kramer Pista históriája (elb.).

E. Kovács Gyula: Brassóban, A Czenk-tetőn, Dalok a vásárhelyi erdőn, Zúg a Somos (költ.); A mi ezerévünk (költ.) Az én legboldogabb karácsonyom (elb.).

Kuun Géza gr.: Megnyitó beszéd (a millenáris díszülésen).

Kuun István gr. (vendég): Egy sír fölött (ered. költ.), Adéle leányomnak (Hugó V. után).

Özv. Lengyel Dánielné (vendég): Őszi napsugár (költemény).

Dr. Márki Sándor: Az egyetemi eszme Kolozsvárt (értekezés), Mátyás és a renaissance (értekezés).

Nagy Mór dr. (vendég): Lenau fordítások: A bús vándor, Ifju álmok, Őszi dal, Tavasz (költ.).

Petri Mór: Az utolsó rózsza, A branyiszközi pap (költ.).

Sebesi Samu: Pepi Peti (költ.).

Szász Béla: Szent-Ferencz predicatiója, Witlef király pohara, A gyermekek órája, A lány és a szélkakas (költ. műfordítások Longfellowból), A halászkunyhó, A válttság (ford. költ.), Az áldott kezek (ered. költ.).

Szász Gerő: Elnöki megnyitó beszéd (a millenáris év első felolvasó ülésén), Elnöki megnyitó (a Mátyás-szobor alapkövétele ünnepélye alkalmából tartott díszülésen), Két élet, A mai világ, A tél (költ.).

Széchy-Lorenz Jozefin: Carrara, a márványváros (ért.).

Versényi György (vendég): Mikola, Bányászdal, Dal, Emlékoszlop, Ődöngés, Hegyek közt (költ.). *U. ő* mint rendes tag: Házsongárdban, A magyar zászló, Dóczy Zsigmond (költ.).

Bemutattak e szerint tagjaink közül 23-an 14 értekezést (közük megnyitó és ünnepi beszédek), 37 költeményt, 6 elbeszélést, 4 rajzot, 6 vendégünk 1 elbeszélést, 14 költeményt. A dolgozatok összes száma 76, ebből 14 értekezés, 7 elbeszélés, 51 költemény 4 rajz.

Ezek mellett ki kell emelnünk, hogy Társaságunk milleniumi díszülést és a Mátyás-szobor alapkövétele ünnepélye alkalmából ünnepélyes ülést tartott, egyúttal E. Kovács Gyula tagtársánk színészi 40 éves jubileumán küldöttséggel vett részt, mely *Szász Gerő* alelnök vezetése mellett díszes koszorút adott át az alelnök beszéde kíséretében az ünnepeltnek.

A lefolyt évben, 1896-ban, tagjaink sorába megválasztottuk: *Csengery János* drt, *Felszeghy Dezsőt*, *Lázár Gyula* drt. és *Versényi György* drt.

Az Erdélyi Irodalmi Társulat 1894—95. évekről szóló számadásának kivonata.

1894.

1895.

	Bevétel		Kiadás			Bevétel		Kiadás	
	frt	kr	frt	kr.		frt	kr	frt	kr.
Folyó pénztár	63	38	48	60	Áthozat	14	78	—	—
Maradvány	14	78	—	—	Folyó pénztár	48	49	38	50
Alapítvány áthozat	1750	—	—	—	Maradvány	24	77	—	—
Uj alapítvány	200	—	—	—	Alapítvány áthozat	1950	—	—	—
Alapítványi összeg	1950	—	—	—	Uj alapítvány	100	—	—	—
					Alapítványi összeg	2050	—	—	—

Kolozsvárt, 1896. jul. 23.

Hory Béla
pénztárnok.

VI.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság személyzete

1896. december 31-én.

Tisztviselők:

<i>Elnök:</i>	Kuun Géza gróf	Maros-Némethi.	
<i>Aelnök:</i>	Szász Gerő	Kolozsvár.	K
"	Szamosi János	"	K
<i>Titkár:</i>	Ferenczi Zoltán	"	O
<i>Másodtitkár:</i>	Gyalui Farkas	"	O
<i>Pénztárnok:</i>	Hory Béla	"	O

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiszteleti tagok:

+ Brassai Sámuel Kolozsvár.	5 Imre Sándor Hm.-Vásárhely.	K
+ Éjszaky Károly Kolozsvár.	Kövári László Kolozsvár.	K
+ Finály Henrik Kolozsvár.	Szász Károly Budapest.	
Gyalui Pál Budapest.	Szilágyi Sándor Budapest.	

Rendes tagok:

Abonyi Árpád Budapest.	Jékey Aladár Kolozsvár.	K
Apáthi István Kolozsvár.	Kemény Endre br Budapest.	O
Bartha Miklós Kolozsvár.	25 Kis Sándor Szabadka.	O
Benedek Elek Budapest.	Kozma Ferencz Kolozsvár.	K
5 Csengery János Kolozsvár.	Koós Ferencz Brassó.	K
Csernátoni Gyula Beszterce.	Korbuly József Kolozsvár.	O
Erődi Béla Budapest.	E. Kovács Gyula Kolozsvár.	K
Endrődi Sándor Budapest.	30 Kuun Géza gr. Maros-Némethi.	K
Fanghné Gyujtó Izabella Bpest.	Lázár Gyula Budapest.	K
10 Felszeghy Dezső Kolozsvár.	Láncai Gyula Budapest.	K
Ferenczi Zoltán Kolozsvár.	Malonyay Dezső Kolozsvár.	K
De Gerando Antonina Kolozsvár.	Márki Sándor Kolozsvár.	K
Gyalui Farkas Kolozsvár.	35 Moldován Gergely Kolozsvár.	K
Gyarmathy Zsigáné B.-Hunyad.	Petelei István Remeteszeg.	K
15 Halász Ignác Kolozsvár.	Pecz Vilmos Kolozsvár.	K
Haraszi Gyula Budapest.	Petri Mór Zilah.	K
Hegedüs István Budapest.	Réthy Lajos Déva.	K
Hegyesy Vilmos Kolozsvár.	40 Sebesi Samu Kolozsvár.	K
Hindy Árpád Kolozsvár.	Szabolcska Mihály Budapest.	K
+ Hory Béla Kolozsvár.	Szathmáry György Budapest.	K
Jakab Odön Budapest.	Szamosi János Kolozsvár.	K
Jancsó Benedek Budapest.	Szinnyei József Budapest.	K

45 Szádeczky Lajos Kolozsvár. *K*
 Szász Béla Kolozsvár. *O*
 Szász Gerő Kolozsvár. *O*
 Széchy Károly Kolozsvár. *K*

Széchy-Lorenz Jozefin Kolozsvár. *K*
 50 Tutsek Anna Budapest. *K*
 Versényi György Budapest. *K*

Az Erdélyi Irodalmi Társaság elhunyt tagjai

1896. december 31-ig.

1888. Deák Farkas.	1892. Salamon Ferencz.
1889. Bánffy György báró.	1893. Sebesi Jób.
1889. Dózsa Dániel.	1893. Medgyes Lajos.
1890. Szabó Károly.	1894. Felméri Lajos.
5 1891. P. Szathmáry Károly.	

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapítói

1896. december 31-ig.

Széky Miklós 1889 Kolozsvár. Kun G. Géza gróf 1889 Maros-Némethi. Dobál Antal 1889 Kolozsvár. Özv. Mohay Károlyné 1889 Kolozsvár. Székula Ákos 1890 Kolozsvár. Id. Lészay Ferencz 1890 M.-Gorbó. Kereskedelmi Akadémia 1891 Kolozsvár. Műkedvelő társ. (300 frt) Kolozsvár. Kövály László 1892 Kolozsvár. Özv. br. Wesselényi Istvánné 1892 Kolozsvár. Csikvármegye törv. hat. biz. 1893 Kolozsm. törv. h. biz. 1893 Kolozsvár. Erzsébetvárosa törv. h. biz. 1893 Erzsébetváros. Szolnok-Dobokam. törv. h. biz. 1893 Deés. Torda-Aranyosm. törv. h. biz. 1893 Torda. Takarékpénztár 1893 Kolozsvár. Takarékpénztár 1893 Deés. Torda törv. h. biz. 1833 Torda. Kisegítő-pénztár 1893 Kolozsvár. Szenkovich Márton 1893 Kolozsvár. Weiss Mór 1893 Kolozsvár. Gr. Zichy Géza-alap (255 frt) 1893 Kolozsvár. Ditrói Mór 1893 Kolozsvár. Biasini Domokos 1893 Kolozsvár. Kolozsvár sz. kir. város 1893 (100 frt) Kolozsvár. Hitelbank 1893 Kolozsvár. Szamosujvár törv. h. biz. 1893 Szamosujvár. Gynlafejérvár városa 1894 (50 frt) Gyulafejérvár. Kolozsvár városa 1894 (100 frt) Kis-Küküllőmegye 1894 (50 frt) Dicső-Szt.-Márton. Szász Domokos ev. ref. püspök 1894 (50 frt) Kolozsvár. Kolozsvár város 1895 (alapítv. részl. 100 frt). U. a. 1896 (100 frt).

ERDÉLYI MÚZEUM

512 * 1904 JUN. 4-

KÖNYVTÁRA.